

Salt

2022 4

ročník
XIX.

časopis o pohybovom a alternatívnom
divadle

Perfor- mance

Záhreb
Belehrad
Skopje

SALTO

4/2022 | ročník XIX.
Vychádza štyrikrát do roka

© Asociácia CORPUS
ISSN 1336-3182
EV 3974/10
Vychádza od roku 2003

Vydavateľ:
Asociácia CORPUS
IČO 36067130

Dáša Čiripová – šéfredaktorka
e-mail: dasaciripova@yahoo.com
Zodpovedná za vydanie:
Nora Nosterská

Adresa redakcie:
Čmelíkova 9
821 03 Bratislava
e-mail: nora.nmcode@gmail.com

Hlavná redaktorka čísla:
Martina Vannayová
Jazyková redakcia:
Zuzana Andrejco Ferusová

Redakčná spolupráca:
Miloš Karásek
Marián Skalík
Martina Herbst
Martina Vannayová
Jana Vicenová
Eva Priečková

Fotografie:
archív redakcie

Grafika:
NM Code

Publikovanie alebo akékoľvek iné rozširovanie obsahu časopisu SALTO bez písomného súhlasu vydavateľa je zakázané.

Objednávky:
kristina.karaskova@gmail.com
prospero@theatre.sk

Distribúcia:
Mediaprint Kapa, NM Code, s.r.o.

Predaj:
MEDIAPRINT-KAPA PRESSEGROSSO
Uzávierka čísla december 2022

u. fond
na podporu
umenia

Vydanie z verejných zdrojov podporil Fond
na podporu umenia

Figure it out! (c) Sasho N. Alushevski

Po mojej minuloročnej stáži na Akadémii dramatických umení v Záhrebe som cítila veľkú inšpiráciu a spätosť s miestnou tanečnou komunitou. Vďaka projektu Dowl choreografky Sonje Pregrad som sa zúčastnila festivalu v Belehrade a Skopje. Počas rozhovorov s lokálnymi umelkyňami a organizátormi som postupne spoznávala kontext ich umeleckej, ale aj kultúrnej práce. Keď ma časopis *Salto* oslovil vytvoriť tri rozhovory o spomenutých tanečných scénach, zobrala som túto výzvu ako možnosť pomyselne sa vrátiť späť a ukotviť moje pozorovania v textoch.

Napriek tomu, že pôsobím prioritne ako umelkyňa na voľnej nohe, som si vedomá nejednoznačných hraníc, ktoré táto práca prináša. Prvému momentu tvorby na sále predchádza množstvo úsilia. Rovnako tak aktivita v rámci tanečnej komunity – jej vzťahy, zázemia, podmienky a úskalía, ktoré sú pravidelnou súčasťou mojej umeleckej činnosti.

Do rozhovoru som sa rozhodla osloviť štyri umelkyne, ktoré sú v podobnej situácii ako ja, hoci pôsobia vo vlastných lokálnych kontextoch. Snažia sa vytvárať vlastné diela, no k tomu si potrebujú samy zabezpečiť podmienky. Všetky sú takisto členkami organizácií a kolektívov, ktoré im poskytujú tak potrebnú ľudskú, produkčnú a umeleckú podporu.

Keď budete čítať ich pozorovania, možno sa práve nepriaznivé podmienky, neistota a prekérna práca budú objavovať až príliš často. Je to realita aktuálnej situácie na balkánskej tanečnej scéne. Čo sa však objavuje rovnako často, je vytrvalosť a zvedavosť v nachádzaní riešení, ktoré sú ukotvené v kolektívite a potrebe vzájomnej pomoci.

A napriek tomu, že žiadame finančnú stabilitu a systematickú podporu, zotrúvanie v tomto probléme nám poskytuje niečo, čo sa nebude dať nikdy vyčíslieť. Môžem to nazvať vzájomnosť alebo aj priateľstvo a spolupráce na celý život.

Eva Priečková

EKO- SYSTEM TANEČNEJ SCÉNY V ZÁHREBE

Rozhovor so
Sonjou Pregrad
a Ninou Gojić

prípravila
Eva Priečková

Tomuto rozhovoru predchádza viacročné priateľstvo a umelecká spriaznenosť s chorvátskou choreografkou, kurátorkou a pedagogičkou Sonjou Pregrad. Spoločne so Sonjou, Danou Tomečkovou, Nikom Pečarinom, kolektívom mimo0s a spolkom ZDRUHE STRANY sme v čase medzi prvou a druhou vlnou pandémie vytvorili dielo *Diaries of Touch*. Premiéra sa odohrala v priestoroch Telocvične v Novej Cvernovke. Sonja priniesla na slovenskú tanečnú scénu netradičný a vzrušujúci prístup v práci s choreografiou a objektom. Po viacročnom pôsobení v Holandsku a Nemecku je Sonja momentálne aktívna prioritne na tanečnej scéne v Záhrebe. Je spoluzakladateľkou projektu ANTISEZONA, festivalu Improspekcie, predsedníčkou Združenia tanečných umelcov v Chorvátsku (UPUH). Vyučuje na tanečnom oddelení Akadémie dramatických umení (ADU) v Záhrebe.

S tanečnou dramaturgičkou Ninou Gojić som sa spoznala počas mojej minuloročnej stáže na ADU v Záhrebe. Zaujala ma jej práca na archivácii činnosti platformy EksScena, ktorá predstavovala zásadnú umeleckú iniciatívu na chorvátskej tanečnej scéne. Rovnako vo mne vzbudila pozornosť jej kultúrna práca a angažovanie sa v sociálno-politických otázkach na chorvátskej tanečnej scéne a jej prax spojená s tanečnou dramaturgiou, teoretickou kritikou a terénnym výskumom.

V rozhovore som sa zamerala na niekoľko otázok. Ako možno spoznať miestnu tanečnú scénu prostredníctvom jednotlivých príbehov? Prostredníctvom osobnej skúsenosti? Ako kontextualizovať vlastnú prácu? Ako konštruktívne spochybňovať podmienky a štruktúry štátnych a mestských dotácií? Aká je atmosféra na scéne? Na akej úrovni v nej funguje aktivizmus, medzigeneračný dialóg a potenciál radikálnej vzájomnej spolupráce?

O tanečnej scéne v Záhrebe som sa rozprávala so Sonjou Pregrad a Ninou Gojić, aby som sa dozvedela niečo z ich subjektívneho, no vnímateľného pohľadu. Verím, že hlbší ponor do jednotlivých tvorivých príbehov z tanečného prostredia nám pomôže lepšie pochopiť kontext a špecifiká tejto scény. Môj rozhovor so Sonjou a Ninou je rozšírením toho, čím by rozhovor mohol byť. Pozývam vás čítať tento text tak, ako by ste ho počúvali. Dokážete si uvedomiť svoj vlastný dych, svoje nohy na zemi? Dokážete uvoľniť svoje oči?

Eva Priečková: Aká je vaša súčasná perspektíva, najnovší projekt alebo výskum, prostredníctvom ktorého sa aktivizujete ako súčasť záhrebskej tanečnej scény? Nina, mohla by si možno začať projektom, o ktorom sme sa spoločne rozprávali ešte minulý rok v Záhrebe?

Nina Gojić: Jedna z vecí, ktorou sa momentálne zaoberám, je projekt archivácie, ktorý je súčasťou väčšieho európskeho projektu s názvom *(Non)Aligned Movements*. Na projekte sa podieľajú partneri zo štyroch bývalých krajín Juhoslávie (Chorvátsko, Macedónsko, Srbsko, Slovinsko), pričom každý z nich sa venuje archivácii vybraného segmentu dejín týchto tanečných scén. Snažíme sa ich preskúmať, kontextualizovať a vnímať vzájomné prepojenia a spoločné momenty. Okrem mňa sa na chorvátskej časti výskumu podieľa aj Tea Kantoci, s ktorou sme sa rozhodli archivovať prvých desať rokov existencie platformy

EksScena (Eksperimentalna slobodna scena/Experimental Free Scene), ktorá vznikla ako samoorganizovaná platforma v roku 2001. Impulzom bola potreba spájať sa, zdieľať vedomosti a zdroje pre elementárne fungovanie scény. Založili ju tanečné umelkyne a umelci, ktorí boli v tej dobe aktívnou súčasťou scény.

V tom čase v Chorvátsku neexistovala inštitúcia pre vyššie tanečné vzdelávanie. Neexistovala ani žiadna tanečná inštitúcia, žiadne tanečné centrum, infraštruktúrna podpora už tobôž nie. V roku 1999 sa objavila výzva adresovaná Ministerstvu kultúry, v ktorej sa žiadalo o vypracovanie národnej tanečnej stratégie a udržateľnosti financovania. Bolo to tiež obdobie, keď po prvýkrát od vojny nebola pri moci pravicová strana, takže bolo možné uplatňovať postupy demokratizácie kultúry. EksScena vznikala práve v tejto atmosfére a zohrala kľúčovú úlohu pri budovaní a formovaní kultúrnej politiky potrebnej na rozvoj tanca.

Samoorganizačné princípy, ktoré sa uplatňovali v EksScene, sú veľmi dobre rozpoznateľné aj na aktuálnej záhrebskej tanečnej scéne. Dobrým príkladom je iniciatíva Antisezona, ktorá je tiež postavená na princípoch kolektívnosti a pestovania vzťahov, spolupatričnosti, možnosti učiť sa jedna od druhej.

Sonja Pregrad: ANTISEZONA je projekt spoločného kurátorovania a samoorganizovania iniciovaný piatimi členkami, ktorými sú okrem mňa aj Tea Kantoci, Silvia Machig, Iva Nerina Sibila a Sindri Uču. Spolupracujeme prevažne s Múzeom súčasného umenia (MSU). Naša práca je naplnená najmä podporou činnosti nás piatich, takže nejde tak úplne o typ otvorenej platformy, akou bola EksScena. Keď sme iniciatívu zakladali, boli sme si vedomé našej aktuálnej situácie. Sme súčasťou strednej generácie tvorkyň a tvorcov, potrebujeme priestor na prácu, financovanie, produkčnú podporu. Tento balík však nevieme poskytnúť všetkým. EksScena bola horizontálna platforma. Jej projekty boli otvorené pre každého. Cez vzdelávanie, využívanie priestoru, cez boj o financovanie nezávislých projektov v meste a tiež cez spoluprácu so zahraničnými choreografmi.

S ANTISEZONOU však aktívne rozvíjame spôsoby, ako sa prepojiť s tanečnou scénou v Záhrebe. Najmä s mladšou generáciou. Ako im poskytnúť priestor, podmienky a podporu na prezentáciu ich diel. My patríme do strednej generácie. Máme určité privilégia a prostriedky (aj keď často obmedzené), pomocou ktorých dokážeme podporiť začínajúcich umelcov a umelkyne, ktoré podobné prostriedky zatiaľ nemajú k dispozícii. Je to ako udržateľná ekológia. Ak systém uzavrieme, zostane obojstranne nepriepustný. Musíme ho nechať otvorený pre vzájomný prospech a rast.

ANTISEZONA je pre mňa jeden zo spôsobov, ako byť súčasťou scény a ako zároveň udržiavať a aktivizovať vízie, ktoré priniesli umeleckí a kultúrni pracovníci pred nami. Aj vďaka Združeniu tanečných umelcov v Chorvátsku – UPUH môžem byť so scénou v priamom kontakte a dialógu, či už prostredníctvom workshopov, pohybových laboratórií, alebo rozhovorov a stretnutí v rámci tanečnej scény. Kľúčové ostávajú mnohorakosť, vzájomnosť a miesto na stretnutia.

Eva: Kde aktuálne vnímate takúto mnohorakosť a vzájomnosť v rámci scény?

Sonja: 21. novembra 2022 UPUH organizoval každoročné tanečné ocenenia. Bolo to dojemné. Organizácie sa totiž chytilo päť umelcov a umelkyň zo scény, ktorí majú okolo dvadsať rokov. Zvyčajne oceňovanie organizujú ľudia, ktorí sú vo vedení združenia. Tento rok sme však boli zaneprázdnení inou prácou, takže bolo úžasné a podporujúce vidieť mladých ľudí, ako prebrali zodpovednosť a zorganizovali podujatie pre celú tanečnú scénu. Pre všetky generácie, ktoré sa mohli spoločne stretnúť a stráviť spolu čas. Záhrebská scéna, jej štruktúra a dynamika je pre mňa fascinujúca najmä vďaka skutočnosti, že neprodukuje veľké mená, veľkých umelcov, veľkých teoretikov, ale podnecuje zmysluplné úsilie v rámci kolektívu.

Eva: Cítim snahu o čoraz vedomejšie medzigeneračné spájanie a nemyslím si to len na základe jednej udalosti. Mám ale otázku na Ninu. Aké to je pre vás archívovať veci, ktoré sa stali pred 20 rokmi? Ako tento archív môže podporiť scénu a súčasnú tvorbu?

Nina: Prečo archívovať aktivitu EksSceny? Fascinovalo ma, že niektoré veci, ktoré EksScena artikulovala ako páľivé problémy tanečnej scény v istom čase, sú stále nevyriešené. Stále neexistuje stratégia rozvoja tanca. Financovanie sa nezlepšilo, chvíľu sme mali tanečnú inštitúciu, ale potom sme o ňu prišli.

Mnohí ľudia, ktorí boli súčasťou platformy, už nie sú aktívni rovnakým spôsobom, ale zostalo po nich dedičstvo. Verím, že princípy, ktoré sa vtedy aktivizovali, sa stali vlastnou parainštitúciou a táto línia je prítomná dodnes, prostredníctvom rôznych iniciatív, ako napríklad ANTISEZONA, ale aj iniciatív, ktoré jej predchádzali, napríklad *Zachovajme tanečnú autonómiu – Keep the dance autonomous*. Tá bola postavená na rovnakých princípoch. Boli to hlavne protesty, pléna a verejné podujatia, ktoré riešili problém pripojenia jedinej chorvátskej tanečnej inštitúcie k činohernému divadlu, čím by zákonite stratila svoju autonómiu.

V súvislosti s medzigeneračným dialógom mám podobný pocit ako Sonja. V novembri 2022 oslávilo Štúdio súčasného tanca 60. výročie založenia, čo z neho robí najstarší súbor súčasného tanca v našom regióne. Ľudia vo veku od 21 do 69 rokov spoločne účinkovali v slávnostnom predstavení *Domové bolero – House of Bolero* slovinského choreografa Mateja Kejžara. Medzigeneračnú spolupatričnosť považujem za prínosnú hlavne z pohľadu pestovania vzťahov a vzájomného učenia sa. Vnímam, že mladá generácia, ktorá práve absolvovala tanečnú katedru na ADU, sa ochotne zapája do systematického vývoja scény. Nemôžem hovoriť za všetkých, ale pri ľuďoch, s ktorými som mala to šťastie sa stretnúť a pracovať, rozpoznávam ochotu podieľať sa na budovaní tohto ekosystému. Keď nazývam scénu ekosystémom, myslím tým samoorganizovanosť, kultivovanie zdrojov a zdieľanie. Je to spoluzávislý systém vzťahov a praktík, ktoré sú veľmi živé a prítomné v podobe akéhosi nemateriálneho dobra.

Eva: Je pre mňa zaujímavé vnímať vaše uvažovanie o autonómii. Na jednej strane hovoríte o EksScene a ANTISEZONE ako o iniciatívach, ktoré sú prioritne samoorganizované a takisto postavené na určitej autonómii, kolektíve, no na druhej strane im chýba väčšia štruktúrna podpora, udržateľné podmienky, ktoré by scénu vyživovali. Scéna sa vlastne musí navzájom podržať. Túto prácu vykonávajú kolektívy, ktoré sú chrbticou scény. Mohli by ste viac priblížiť vaše vnímanie autonómie?

Sonja: Tanečné umenie v Záhrebe nemá inštitúciu, ktorá by ho zastrešovala. Nemáme ani tanečné divadlo. Existuje Záhrebské tanečné centrum – ZPC, ktoré je spojené s činoherným divadlom. Nemáme vyššie tanečné vzdelanie, nemáme produkčnú platformu pre tanec. Nemáme stratégie a vízie rozvoja tanca na Ministerstve kultúry ani v meste Záhreb. Takže autonómiou v tomto zmysle by bola štruktúrna podpora, ktorá by umožnila, aby tanec ako disciplína mal svoje jasné miesto v chorvátskom kultúrnom sektore.

Nina: Len na doplnenie. V súčasnosti existuje vysokoškolský tanečný odbor, ktorý produkuje mnoho nových umelcov a umelkyne. Tí sa však po dokončení štúdia ocitajú bez adekvátnej infraštruktúry, ktorá by mohla podporiť ich začínajúcu profesijnou-umeleckú kariéru. Scéna sa atomizuje. Každý si myslí, že musí produkovať nové diela, aby bol považovaný za aktívneho. Existuje akési nevyslovené pravidlo, že

umelci musia každý rok žiadať o finančné prostriedky, aby si na scéne udržali produktívne tempo. Zároveň však neexistuje dostatok inštitúcií alebo iniciatív, ktoré by podporovali túto dynamiku. Mnohé hotové diela sa uvádzajú maximálne päťkrát, pretože neexistuje podpora na zapltenie účinkujúcich a technikov v rámci ďalších repríz. Posledný rok a pol však máme nové vedenie v mestskej samosprávnej politike. Môžeme dúfať v určité zmeny, no na konkrétnejšie záblesky nádeje ešte len čakáme.

Sonja: Áno, máme nové politické vedenie mesta, ktoré deklaruje väčšiu podporu pre kultúru a tanec. Zároveň však na to nie je dostatok finančných prostriedkov. Mesto by nám mohlo poskytnúť budovu, ktorú by prevádzkovalo aspoň z polovice, no scéna by musela zabezpečiť dodatočné financovanie, navrhnúť program a celkovo sa postarať o chod tanečného divadla. Naša scéna to môže urobiť, ale opäť by to bolo niečo, s čím tak trochu počítajú. Z ich strany je to vnímané ako samozrejmosť, ale z našej skúsenosti vieme, koľko neplatené práce to generuje. Vlastne to je dvadsať rokov nezaplatené práce množstva ľudí, len aby sme mohli robiť to, čo chceme, a mať z toho aspoň nejakú almužnu.

Eva: S tým sa dokážem stotožniť. S našou Telocvičnou riešime podobné situácie. Nekonečná práca od rekonštrukcie, žiadania grantov, zabezpečovania priestoru pre miestnych tanečníkov a s tým spojená tvorba kurátorského programu, ktorý by nás vyživoval.

Ako spracovať tento fakt prekarizácie a zamyslieť sa nad aktuálnou umeleckou klímou na tanečnej scéne? Vždy, keď som na vašich predstaveniach, vnímam zvedavosť skúmať neznámo, nové priestory na prezentáciu diel, veľký počet tanečníkov na javisku, kríženie disciplín, veľmi špecifický pohybový slovník. Aká je podľa vás materiálnosť a architektúra scény?

Nina: Jedna vec, ktorá ma v mojej praxi zaujíma a ktorú sa teraz snažím vyjadriť v rámci už spomínaného archívneho projektu, je vzťah medzi ochotou experimentovať v organizačnom zmysle a ochotou experimentovať umelecky. Je zaujímavé, že tieto dve veci, aspoň v našom kontexte, idú často popri sebe. EksScena uviedla svojou činnosťou tieto dve tendencie do pohybu. Na jednej strane sa vybudoval štruktúrny základ založený na solidarite medzi členmi scény, zároveň vzniklo umelecky podnetné prostredie podnecujúce odvahu experimentovať aj v tvorbe diel. Vnímam vzťah medzi potrebou pôsobiť ako jednotliviec, ktorý prispieva k štruktúre scény ako celku, a zároveň si uvedomujem, že otvorenosť voči neznámemu, neistému a ešte neustálenému je často vzrušujúca a prajná pre takéto umelecké skúmanie.

Samozrejme, súvisí to aj s tým, že podmienky pre prácu v tanci sú často neadekvátne, takže je potrebné mať množstvo fantázie, kreativity a odhodlania, ako v tejto práci vytrvať. Umelci a umelkyne sa namiesto sťažovania a nihilistického prístupu rozhodli v tejto práci vytrvať. Nechcem tieto podmienky romantizovať a tvrdiť, že ľudia si vždy nájdu spôsob. Nájdu, ale zároveň musíme neustále požadovať lepšie podmienky. Pre mňa ide kontinuálne vymýšľanie umeleckých, štruktúrnych a organizačných foriem ruka v ruke s neutíchajúcim presadzovaním spravodlivých pracovných podmienok.

Sonja: Myslím, že sociálno-politický život sa vписuje do umeleckej tvorby. Je na tom niečo veľmi zdravé a zároveň únavné. Pretože – ako sme už spomínali – otázky, ktoré sa riešili pred dvadsiatimi rokmi, stále nie sú vyriešené. Naš umelecký priestor však vnímam ako priestor možností. Tvoríme a kladíme si otázky. Sme vo vzájomnom rozhovore. Našu prácu adresujeme jeden druhému. A ten „druhý“ nie je vždy ten istý. Niekedy je to viac napojené na vizuálnu umeleckú scénu, inokedy, hlavne prostredníctvom festivalov, smerujeme viac k medzinárodnej tanečnej scéne.

Eva: Zmapovali sme historickú líniu od koreňov scény po súčasnosť, pomenovali sme štruktúrne a podporné problémy. Artikulovali sme problémy autonómie a kolektivity. Našli sme pomenovanie pre tento systém spolupráce, ktorým je ekosystém.

Ako sa cítite ako súčasť ekosystému záhrebskej tanečnej scény?

Nina: Na tanečnej scéne som začala byť aktívnejšia od bojkotu Tanečného centra v Záhrebe v roku 2017. Ako sme už spomínali, v roku 2016 bolo Záhrebské tanečné centrum pričlenené k Záhrebskému divadlu mladých, a tým sme stratili jedinú chorvátsku tanečnú inštitúciu. Išlo o politické rozhodnutie zhora a odvtedy sa financovanie tanca zo strany mestského zastupiteľstva stalo veľmi nevyváženým. Väčšinu financií dostávali ľudia, ktorí ostali pracovať v divadle, a menej tí, ktorí bojkotovali vedenie tanečného centra. V tomto turbulentnom období som sa začala oveľa viac venovať tancu a zoznámila som sa s mnohými tanečnými umelcami a umelkyňami, s ktorými som zdieľala politické a etické názory. Dnes pracujem prevažne ako tanečná dramaturgička a mám pocit, že existuje komunita, do ktorej patríam.

Sonja: Nina, aký je proces tvojej vlastnej metabolizácie pre scénu?

Nina: Postavenie tanečnej dramaturgie je v Záhrebe špecifické v porovnaní s väčšinou kontextov v susedných krajinách. Jedným z dôvodov je katedra dramaturgie na ADU. Niektoré základy vytvorilo aj BADco ako kolektív, ktorý deklaroval pozíciu dramaturga ako autorskú a pozíciu, ktorá neznamená primárne prácu s písaným textom. Hoci sme sa učili, ako písať aj v tradičnejších formátoch, akými sú napríklad scenáristika, katedra nás viedla k uvažovaniu o dramaturgii vo vzťahu k performancii. Byť dramaturgičkou mi tiež poskytuje možnosť vžiť sa do mnohých rolí na scéne. Najmä vďaka rozsahu zručností, ktoré mi počas štúdia boli ponúknuté. Okrem tvorby predstavení je to aj práca v archíve, písanie, organizovanie, kurátorstvo – a takto by som mohla pokračovať ďalej. Existuje mnoho spôsobov, ako sa zapojiť do scény.

Eva: Zaujal ma koncept ekológie. A vlastne všeobecne koncept a snaha o udržateľnosť. Čo to pre vás znamená, keď sa rozhodnete zostať pracovať najmä v domácom prostredí? Ako riešite udržateľnosť svojho pôsobenia v Chorvátsku? Čo vás aktuálne drží v Záhrebe? Čo vás tam udržiava zvedavé a aktívne?

Nina: V roku 2017 som spolu so Selmou Banich robila výskum s názvom: Ako žijú umelkyne? Uskutočnil sa v Rijeke na pozvanie organizácie Prostor Plus. Robili sme rozhovory s umelkyňami, ktoré žijú a pracujú v tomto meste. Najmä o ich životných a pracovných podmienkach. Pýtali sme sa ich, či sa v rámci svojho neistého postavenia žien umelkýň dokážu uživiť svojou tvorbou. Výsledky boli neprekvapivo negatívne. Len veľmi málo z nich sa mohlo živiť výlučne svojou umeleckou prácou, a to najmä vtedy, keď mali stabilné miesto v nejakej inštitúcii. Jedným zo záverov výskumu bolo, že práca v kultúre je privilegiom a udržanie takejto práce najčastejšie závisí od parametrov, akými sú rodinné zázemie a stabilná bytová situácia. Mňa samu ako prekarizovanú kultúrnu pracovníčku tieto výsledky znepokojujú, pretože práca v kultúre by, samozrejme, nemala byť privilegiom. To, že stále môžem pracovať v rámci tanečnej scény s nedostatkom zdrojov, je istým druhom privilegia. Na druhej strane však musím prijímať prácu mimo tanečného umenia, ktorá mi poskytne väčšie finančné zabezpečenie.

Čo ma tu „drží“? Dúfam, že z toho, čo sme si doteraz povedali, je jasné, že naša scéna je skutočne veľmi vzrušujúca. Nie je extrémne malá, nie je úplne bez zdrojov. Je plná tvorcov, tvorkyň, kolektívov a iniciatív, takže zostáva živá a svieža. Vzniká veľa diel, ktoré provokujú k zamysleniu. Som rada, že som mala možnosť navštíviť iné kúty Európy a pracovať v iných kontextoch. No zostať a budovať ekosystém, v ktorom som vyrastala, je moje osobné a politické rozhodnutie.

Sonja: Pre mňa bolo takisto veľmi dôležité mať možnosť študovať a pracovať v zahraničí. Aj ja si uvedomujem privilégium spojené s mojou profesiou. Osobnou a novou témou, ktorá sa objavila v posledných rokoch, je moja pozícia umelkyne strednej generácie a otázka, ktorá sa týka dlhodobého záväzku voči miestu a komunite. Osobný vzťah k ľuďom, miestam a myšlienkam. Vnímam to najmä cez festival Improspekcie, cez ANTISEZONU, možnosť vzájomného zviditeľnenia sa, vzájomnej inšpirácie a koexistencie mnohorakosti. To je veľmi posilňujúci fakt.

Eva: Rada by som sa na záver dotkla toho, že chorvátska scéna je postavená najmä okolo ženských tvorkyň. Viem, že na scéne nie je prítomných veľa aktérov, identifikujúcich sa ako muži. Vnímate to?

Nina: Ako hovoríš, jednoducho tu nie je veľa tanečníkov, ktorí sa identifikujú ako muži. Momentálne ich nie je viac ako desať. Pre porovnanie, ženských tanečných umelkyň môže byť okolo stopäťdesiat. Nevieť, či sa tu dá uplatniť téza o feminizácii práce, ktorá by nám pomohla pochopiť základné príčiny tohto stavu. Pokiaľ viem, nebol uskutočnený žiadny výskum, ktorý by to potvrdil.

Sonja: Rozprávali sme sa o tom s tímom ANTISEZONY. Striedanie našich rolí – performerka, choreografka, organizátorka, matka – a rozmanitosť, ktorú tieto roly prinášajú, je skutočnosť, s ktorou ostávame rady vo vzájomnom dialógu.

Odkazy:

(NON)ALIGNED MOVEMENTS

<https://nomaddanceacademy.org/nonaligned-movements/>

ANTISEZONA

<https://antisezona.space>

FESTIVAL IMPROSPEKCIJE

<https://improspekcie.com>

UPUH – chorvátska asociácia pre tanečníkov a tanečnice

<https://upuh.hr>

Iniciatíva Autonomija plesu

<http://autonomijaplesu.upuh.hr>

Mapa celej chorvátskej tanečnej scény

https://euagenda.eu/upload/publications/ietm_mapping_the_performing_arts_in_croatia_final_05_0.pdf.pdf

MACÉ- DÓNSKA TANEČNÁ SCÉNA

– výzva plná protikladov

Rozhovor s
macedónskou
choreografkou,
členkou
Nomad Dance
Academy a
Centra pre
nové iniciatívy
v umení
a kultúre
Lokomotiva,
Viktorijou
Ilioskou

S Viktorijou som sa prvýkrát stretla na festivale Kondenz v srbskom Belehrade. Bola účastníčkou kolektívnej rezidencie, ktorú organizovala Nomad Dance Academy v rámci projektu *(Non) Aligned movement*. Aj vďaka kurátorskej práci Viktorije sme sa spoločne s choreografkou Sonjou Pregrad a inscenáciou *Dowl* zúčastnili festivalu MOT 2021, ktorý spoluorganizuje Lokomotiva s Kultúrnym centrom mládeže (MKC) v hlavnom meste Skopje.

Rok po rezidencii sme sa cez Zoom rozprávali o aktuálnom stave macedónskej tanečnej scény, o dostupnom vzdelávaní, systematickej podpore, priestoroch pre tanec, beznádeji a nádeji, spájaní a potrebe odstupe. V rozhovore cítiť, podobne ako v kontexte chorvátskej scény, silu a potrebu vytrvať, spájať sa, ktorá pramení z nutnosti tvoriť v daných podmienkach. Napriek neustálym sporom o dôstojné podmienky na tanečnú tvorbu sa s Viktorijou rozprávame o tom, ako a prečo má Macedónsko svoje miesto na tanečnej mape Balkánu.

Viktorija, ako vnímaš a definuješ svoju umeleckú, kurátorskú a organizačnú prácu v kontexte tanečnej scény v Macedónsku? Ako by si definovala podhubie scény v Skopje, ktoré ti pomohlo stať sa aktívnou tanečnou umelkyňou, kurátorkou a členkou iniciatívy Nomad Dance Academy?

Keď hovorím o tanečnom umení v Macedónsku, často spomínam mená ľudí, ktorí už nie sú v tejto profesii aktívni a vytratili sa z tanečnej mapy. Prečo? Kvôli prekarizovaným životným podmienkam, nezaplatenej práci, neistote a nedostatku štrukturálnej podpory. Podľa mňa je dôležité začať práve z tohto miesta.

Zásadnou zmenou na mnohých úrovniach bolo založenie Nomad Dance Academy (NDA). Vznikla v roku 2005 ako sieť pre súčasné performatívne umenie medzi krajinami bývalej Juho-slávie. NDA pôsobí v oblasti tanečného vzdelávania, umeleckej tvorby, produkcie, ako aj propagácie a advokátskej pomoci na kultúrnej scéne. Prostredníctvom svojho kultúrneho aktivizmu sa snaží posilňovať rôzne tvorivé a umelecké sily v lokálnom a národnom kontexte súčasného tanca v celom balkánskom regióne. Jej cieľom je dosiahnuť adekvátne podmienky pre profesionálnu, kvalitnú a stimulujúcu súčasnú tanečnú tvorbu. Spolupracovníci NDA chápu súčasnú choreografiu ako umeleckú a sociálnu prácu, metodológiu a prax, ktorá sa zaoberá pracovnými podmienkami, produkovaním predstavení, vnímaním a premýšľaním o aktuálnom dianí. Takisto sa zaoberá absenciou a reprezentáciou ľudského tela, z individuálneho a kolektívneho hľadiska, ako aj jeho minulosťou, prítomnosťou alebo budúcnosťou. Aktuálnych členov tvoria iniciatívy: Lokomotiva (Skopje), Fičo Balet (Lubl'ana), Tancelarija (Sarajevo), Stanica (Belehrad) a Tala (Záhreb).

V roku 2010 som bola súčasťou trojročného programu NDA. Cestovali sme naprieč Balkánom. Mali sme možnosť prezentovať vlastné diela, zúčastňovať sa workshopov, prednášok, teoretických lekcí. Snahou NDA bolo vybudovanie lokálnej frakcie v každej krajine Balkánu. NDA fungovala v Skopje približne tri roky. Kľúčovým momentom však bola pomoc NDA pri založení

Performance Dowl. Foto: Nina Đurđević

katedry tanečnej pedagogiky pre balet a súčasný tanec na Hudobnej fakulte Univerzity Sv. Cyrila a Metoda.

V roku 2011 macedónska choreografka a pedagogička Risima Risimkin otvorila súkromnú univerzitu Skopje Dance Academy s ďalšou katedrou súčasného tanca. Tieto dve inštitúcie stále existujú, no každým rokom bojujú o študentov. Počas mojich štúdií sme boli tri. Teraz ich je okolo päť, šesť v jednom ročníku. Počet záujemcov a záujemkýň o štúdium značne ovplyvnila aj covidová pandémia.

Mohla by si čitateľkám a čitateľom viac priblížiť tvoju spoluprácu s Lokomotivou – centrom pre nové iniciatívy v umení a kultúre?

Lokomotiva pre mňa predstavuje kľúčovú iniciatívu pre rozvoj súčasného tanca v Macedónsku. Centrum bolo založené v roku 2003 v Skopje ako nezisková organizácia, ktorá plní úlohu platformy pre vzdelávanie, reflexiu, produkciu, diskusie a výskum v oblasti umenia a kultúry. Je to malá organizácia, ktorá sa aktívne podieľa na budovaní a rozvoji demokratického sociálno-kultúrneho priestoru v Macedónsku. Prostredníctvom svojich aktivít sa Lokomotiva snaží rozšíriť prístup k umeleckým a kultúrnym podujatiam a projektom, podporiť neustále sa meniace súčasné umenie v rámci rozvoja demokratickej spoločnosti. Je to organizácia, v ktorej sa ako členka správnej rady angažujem spolu s Biljanou Tanurovskou Kjulavkovski a mojím dobrým spolupracovníkom Alexandrom Georgievom. Počas svojej existencie sa Lokomotiva vysporiadala s absenciou priestoru na prezentáciu tvorby, rezidencií a pravidelných stretnutí vlastného tímu. Často sídlila v súkromných bytoch zakladateľov. V roku 2015 sa zmenila v Macedónsku politická klíma a po dlhých rokoch nevyhrala pravicová politická strana. Keďže všetko, čo sa týka kultúry, je prepojené s politikou vládnucej strany, po niekoľkoročnom boji o priestor Lokomotiva spoločne s divadlom Navigator Cvetko získali priestor starého kina s názvom Kino Kultúra. Kino Kultúra bol projekt – kultúrny priestor, určený pre súčasné performatívne umenie a kultúru. Od decembra 2015 tento kultúrny projekt opäť otvoril svoje brány a na istý čas sa stal jediným miestom pre nezávislé performatívne umenie. Bol to úžasný priestor, ktorý zaväňal nostalgiou. Niekedy tam prichádzali starší ľudia, ktorí si chceli zaspomínať na staré časy. Bolo úžasné sledovať živosť tohto miesta. Budova bola v súkromnom vlastníctve. Po čase sa ju majitelia, bohužiaľ, rozhodli predať. Jedným z dôvodov bola pravdepodobne postupujúca džentriifikácia centra mesta. Keď som naposledy prechádzala okolo, všimla som si, ako je stále všetko ponechané v pôvodnom stave. Dokonca tam boli aj plagáty zo starých predstavení. Lokomotiva tak stratila svoj unikátny priestor a presťahovala sa do MKC – kultúrneho centra mládeže, ktoré podporuje nezávislú scénu hlavne prostredníctvom festivalu MOT, ktorý sa koná každý rok od roku 1976.

Minulý rok sme boli súčasťou tohto festivalu s predstavením *Dowl* od choreografky Sonje Pregrad. Mohla by si priblížiť fungovanie a kurátorskú prácu spojenú s festivalom? Viem aj to, že pred festivalom MOT ste súčasné tanečné umenie prezentovali v rámci festivalu LocoMotion.

bola prezentácia autorských diel a nových inovatívnych umeleckých postupov a výskumov, ktoré pomáhali umiestniť našu krajinu na svetovej mape súčasného performatívneho umenia. LocoMotion úzko komunikoval a spolupracoval s Marijanou Cvetković a festivalom Kondenz v Belehrade. Festivaly sa vždy konali v podobnom čase. To pomáhalo prezentovať umelcov a umelkyne v oboch mestách v jednom slede. Myslím, že táto spolupráca, vzájomná pomoc a podpora fungovali veľmi dobre. V roku 2015 sa však pre osobné problémy ukončila spolupráca medzi Biljanou Tanurovskou Kjulavkovski a Iskrou Geshoskou, ktoré boli dušami festivalu a Lokomotivy. Festival LocoMotion skončil, no Biljana našla spôsob, ako pokračovať v prezentácii diel súčasného performatívneho umenia v spolupráci so spomínaným MKC a festivalom MOT.

Od roku 2017 spolupracuje s riaditeľom MKC Ruse Arsovom. Na tomto festivale pracujem ako spolukurátorka. V rámci projektu *(Non) Aligned Movement* (pod strechou Nomad Dance Academy) sme do Skopje priniesli tri súčasné diela tvorcov a tvorkýň z Balkánu. Dielo *Closeness of touch* srbského umelca Igora Korugu, *Performance's emergence* chorvátskej umelkyne Aleksandry Janevy Imfeld a dielo *Sad Sam Almost 6* chorvátskeho umelca Matiju Ferlina.

Čo je hlavnou náplňou projektu *(Non) Aligned movement*, ktorého si súčasťou?

(Non) Aligned movement je projekt NDA podporovaný Európskou úniou. Cieľom projektu je podporiť tvorivý a kolaboratívny potenciál súčasného tanca na západnom Balkáne. Posilňuje spoločenský vplyv súčasného tanca na Balkáne cez jeho propagáciu a zviditeľňovanie spoluprác, zdieľaním dedičstva a archiváciou, ktorá bude podnetným materiálom pre budúce diskurzy a kultúrno-umelecké prístupy. V roku 2024 by sa mal projekt ukončiť a vyhodnotiť.

Čo považuješ za najväčší prínos NDA v kontexte krajín bývalej Juhoslávie? Ako napomáha udržateľnosti a podpore tanca, umelcov a umelkýň?

V Macedónsku je veľmi častý odliv ľudí, ktorí pracujú v sektore nezávislej kultúry a umenia. Veľmi dobrým zdrojom na priblíženie našej situácie je film macedónskej režisérky Marty Popivody s názvom *Kulturni Radnik 3 v 1/Cultural worker 3 in 1* z roku 2013, kde sa často skloňuje neustály boj o základné podmienky namiesto skutočnej práce pre komunitu. Mnohí a mnohé kultúrne pracovníčky tak musia v prvom rade kontaktovať orgány, ktoré by mohli zabezpečiť aspoň dočasnú stabilitu pre prácu. Myslím, že tento film tematizuje to, čo veľmi rýchlo pochopila aj iniciatíva NDA, a to je potreba spojenia a podpory medzi krajinami bývalej Juhoslávie, ku ktorým sa pridalo aj Bulharsko, ktoré však tento rok z projektu odstúpilo.

Každoročne sa uskutočňuje summit, kde sa členovia NDA, kultúrnych centier a festivalov stretnú, reflektujú prítomnosť a premýšľajú o budúcnosti a vízii potrieb súčasného performatívneho umenia na Balkáne. Samozrejme, krajiny Balkánu sa často potýkajú s turbulentnou politickou situáciou, čo má za následok nestabilitu finančnej podpory. NDA sa snaží o pomoc krajinám, ktoré majú aktuálnych voličov ľahšie alebo ťažšie podporu. Boli to takisto